

УДК 371.134:811.112.2(07)

Наталія Марченко

СТРАТЕГІЇ ЧИТАННЯ ІНШОМОВНИХ ТЕКСТІВ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Мова є інструментом спілкування, з одного боку, і інструментом пізнання з іншого. Цей постулат узгоджується із загальним розумінням суті комунікативної компетенції людини як знання, уявлення про мову і здатність до мовленнєвих дій, умінь в мовленнєвій сфері. Сьогодні в методиці іноземних мов сприймаються як рівноцінно важливі процеси і формування адекватного уявлення про лінгвістичне явище, і розвиток навичок та умінь використовувати це явище в реальній комунікації. Тому неодмінною умовою ефективності процесу навчання іноземної мови необхідно вважати його комунікативно-когнітивний характер, і вважати даний підхід провідним. Цей підхід, що дістав у США й Канаді назву CALLA (Cognitive Academic Language Learning Approach – когнітивний академічний підхід до вивчення мови), у Росії – когнітивно-інтелектуальний підхід, когнітивно-компонентний, когнітивно-комунікативний підхід, ставить основним принципом навчання принцип свідомості у процесі оволодіння іноземними навичками й уміннями.

Важливе місце в межах даного підходу займає визначення стратегій навчання. Дане питання вкрай складне, так як потребує індивідуального підходу. Питанням класифікації стратегій займалися такі методисти як С. Бегли, Н. Є. Білоножко, П. Бімель, В. С. Дикань, Г. Еліс, Р. Л. Оксфорд, Т. О. Олійник, Й. О. Малий, У. Рампільон, К. Спрінген, Й. Томпсон, А. Чемот, Л. В. Ягеніч та ін. Ними були розроблені різноманітні класифікації стратегій володіння іноземною мовою. Це, наприклад, стратегії направлені на роботу з мовним матеріалом, на власні емоційні відчуття; стратегії, що передбачають соціальні форми взаємодій між студентами, в процесі яких вони могли б вирішити свої проблеми, вибрати в даній ситуації ту чи іншу оптимальну стратегію та відчутти свій успіх, та багато інших [4; 5].

Метою нашої статті є відбір стратегій читання німецькомовних автентичних текстів в процесі підготовки вчителів німецької мови.

Студентів необхідно тренувати у використанні стратегій, оптимальних для завдання, яке вирішується, а також забезпечити можливість взяти максимум із попередніх знань та умінь. Важливо також розуміти, як будуть взаємодіяти прийоми навчання, які пропонує вчитель, і можливості студента в той чи інший момент навчання, чи в змозі студент класифікувати, узагальнювати, здійснювати перенос і т. д. Необхідно запропонувати студенту таку взаємодію, яка б забезпечила ефективний перехід до більш досконалої стадії формування знань.

В умовах автономного навчання «самоадаптація» – одне з ключових понять. В навчальній ситуації читання діяльність студента повинна

починатися з його готовності до активізації попереднього життєвого та мовленнєвого досвіду. Для цього він повинен адаптуватися до теми, тексту через власне сприйняття дійсності. Це дозволяє нам виділити першу стратегію – стратегію самоадаптації. Саме дана стратегія допомагає студенту ціле направлено адаптуватися до тексту, пристосувати його зміст, на базі життєвого та мовленнєвого досвіду, просуваючись таким чином до необхідного результату [2, с. 94].

Виходячи з потреб, студент будує систему очікувань: що я знаю по цій темі? Яка проблема була б мені цікава? До якого типу відноситься даний текст? Які слова співвідносяться з даною темою? Що я очікую від тексту? Потім на основі індивідуальної оцінки він будує гіпотезу про передбачувану інформацію в тексті, «контролюючи» з темою (чи співпадає розуміння того, хто читає з інтенцією тексту).

Стратегія самоадаптації не діє ізольовано. Вона залежить в більшій мірі від загальних знань про світ, від попереднього життєвого та мовленнєвого досвіду. Тільки у випадку, коли студент не володіє цими знаннями, розуміння змісту не може бути повним. Дана стратегія формує контекстне очікування по відношенню можливого змісту тексту, тим самим включаючи студента у подальшу взаємодію з ним. Характерним для стратегії самоадаптації є те, що вона вплітається у процес читання і підпорядковує собі декларативні та процесуальні дії студента, допомагаючи пристосуванню того, хто читає до особистого змісту. На даному етапі необхідно активізувати рефлексію життєвого досвіду. Для цього використовується стратегія рефлексії, суть якої полягає у включенні процесу само розуміння. Крім того вона веде до зміни схем діяльності та ходу думки. Саме рефлексійне мислення виходить на перший план, а його формування і розвиток стають невід'ємним завданням професійного навчання. Розробкою досвіду впровадження рефлексії в процес професійного навчання вчителя займаються такі методисти, як Н. Г. Алексєєв, Гор, В. С. Дикань, І. А. Зимня, Т. В. Савицька, Є. Н. Соловова і т.д. На їхню думку, рефлексійне знання здатне з'єднати розрив між знаннями, як такими та їх використанням, оскільки вони з'являються із аналізу досвіду як практичної так і мислительної діяльності і включають в себе бачення, розуміння, комплексне осмислення проблеми чи ситуації та організацію індивідуальних чи колективних дій.

Цільове призначення даної стратегії читання визначити цінність зв'язку між темою тексту та досвідом. Стратегія рефлексії може бути задіяна в процесі читання в різній мірі, так як вона має відношення не тільки до управління пошуку в пам'яті, активізації набутих знань та досвіду, а й до планування дій, їх виконання, оцінювання досягнутого результату та самого шляху досягнення. В навчальному процесі при навчанні читання стратегія рефлексії безпосередньо може бути реалізована і сформована за допомогою завдань, що апелюють до оцінювання досягнутих результатів і осмислення шляхів їх досягнення.

Повертаючись до процесу читання, важливо виділити стратегії

читання, що безпосередньо приймають участь у взаємодії того, хто читає з текстом, забезпечуючи при цьому ефект прискорення добування змісту із тексту. Стратегія читання повинна відображати такий спосіб дій, при якому здобування специфічного змісту із тексту відбувається з ігноруванням більшої чи меншої частини тексту. Е. К. Гізерська виділяє стратегію сканування. Дана стратегія призначена для полегшення розуміння змісту тексту за рахунок за рахунок оптимізації кількості фіксації для кожного фрагменту тексту. Вона показує студенту які графічні та текстові маркери фіксуються першими, для того, щоб дізнатися, яка специфічна інформація міститься в межах визначеного типу тексту [2, с. 98].

З точки зору співставлення іноземного читання з процесом читання рідною мовою показовим є те, що читаючи не завжди звертають увагу на не знайомі, не зрозумілі слова і повертаються до них лише тоді, якщо вони необхідні для подальшого розуміння. В ситуації іноземного читання схожість іноземної мови з рідною суттєво допомагає розкрити загальний зміст прочитаного (наприклад, засобами допомоги можуть бути інтернаціоналізми, а також слова, якими студент активно володіє на іноземній мові). До того ж, цінну допомогу для розуміння тексту дає зоровий ряд (фотографії, картинки, малюнки та ін.).

Актуалізація зорового ряду дуже важлива в процесі навчання читання, так як повертає безпосередньо до набутого досвіду, закріплює в пам'яті той чи інший факт, полегшує асоціацію та організацію нової інформації. Крім того, дуже важливі для розуміння слова зв'язки між реченнями та абзацами. Мова йде про логічно-смісловий зв'язок в тексті. За допомогою сполучників, слів-зв'язок досягається розуміння логічних зв'язків між частинами речення, наприклад, *weil, darum, obwohl, bis, dass*.

Слова, за допомогою яких відбуваються логічні та змістові зв'язки, вказують на те, що слідує далі. Вони, наприклад, повідомляють, що підрядному наслідковому реченню передує сполучник *obwohl*, протиставленню – *aber, trotzdem*, результату – *so, dass* і т.д.

Так, в рамках стратегії сканування може бути потрібна послідовність спеціальних кроків, таких як виправлення та зміна.

З психології відомо, що складні процеси розуміння на локальному та глобальному рівнях, активізація та оновлення у пам'яті схем,моделей та інших видів знань потребують керування, тобто потрібної системи [1]. Дана керуюча система слідує за виконанням «кроків», які потрібні в даний момент для розуміння змісту. Виходячи з вище сказаного необхідно виділити стратегію прогнозування та верифікації. Названа стратегія здійснює «кроки», що мають реляційний характер. Вони направлені на попередній і наступний «кроки» з метою встановити стратегічну когерентність (що я зрозумів із попереднього змістового маркера? Чи змінилось моє розуміння після наступного смислового сигналу?).

Суть цієї стратегії в динамічності. Вона постійно адаптується до сигналів, що поступають і регулює різноманітну інтерпретацію. Стратегія

прогнозування та верифікації тісно переплітається з когнітивними стратегіями, що, в свою чергу, приймають участь в інтерпретації життєвого та мовленнєвого досвіду, у виробництві стратегічних процесів, в межах яких вони гнучко використовуються у відповідності з новою інформацією, а також в процесі контролю дій, що здійснює студент в процесі читання. Крім того, стратегія прогнозування та верифікації характеризується гнучкістю, оскільки на кожному кроці приймається до уваги здобутий зміст із попередніх текстових сигналів. Це означає, що часто обробляється неповна в мовному та когнітивному відношеннях інформація одночасно з декількох джерел, таких як текстові маркери та зоровий ряд. Інформація, що поступає від цих сигналів забезпечує розуміння тексту, дякуючи чому планується і виконується наступний «крок».

Оскільки таке розуміння може бути не повним або здаватися не вірним, необхідно звертатися за допомогою до інших «кроків», щоб скоректувати та досягти необхідного результату. Стратегія прогнозування та верифікації формується та розвивається в умовах коли студент повинен багато читати і одночасно регулювати швидкість читання в залежності від складності тексту, співвідносити кожен фрагмент з метою бути «мобільним» в тексті.

В умовах навчання формування даної стратегії могло б бути забезпечено цілеспрямованими завданнями, що несуть в собі інформацію про саму стратегію, її компонентний склад, використання, спосіб адаптації до поставленої цілі. Виходячи з реальної ситуації, очевидно, що після прочитання тексту студент заглиблюється в рефлексію осмислення та узагальнення прочитаного. Проектуючи дану ситуацію читання на особистісно-орієнтований навчальний процес, не можна упускати реальну можливість пройти фазу осмислення. Крім того потреба усвідомлення власного шляху досягнення поставленої цілі виявляється студентом безпосередньо (Який шлях я проходжу, коли читаю? Що допомогло мені зрозуміти? Що заважало мені зрозуміти?).

На даному етапі осмислення знову використовується стратегія рефлексії, при чому її частиною стають метакогнітивні стратегії, що допомагають аналізувати власний процес навчання. Це в свою чергу накопичує досвід «режиму» читання і зростає впевненість студента у своїх читацьких можливостях, зникає страх перед великою кількістю незрозумілих мовних засобів в тексті, що в цілому значно прискорює його самостійність в процесі навчання читання.

Не менш важливою є професійно-педагогічна направленість навчання майбутнього вчителя іноземної мови. Так як студенти є головними автономними суб'єктами навчання, які мають володіти когнітивними та метакогнітивними стратегіями та прийомами оволодіння мовою і іншомовним спілкуванням і відповідають за свої успіхи і невдачі, то в процесі навчання змінюється роль учителя. Вчитель моделює спілкування, допомагає учням досягти автономності у визначенні цілей та

шляхів вивчення іноземної мови, оволодіти мовними, мовленнєвими і невербальними засобами комунікації [3, с. 266].

Стосовно ролі викладача, то його присутність, його професійно-філософська позиція просліджується в моделі створення навчальної програми, запропонованих засобів навчання, серед яких основними є самі завдання і ті критерії їх оцінювання, без яких дана модель не може існувати в принципі.

Отже, проаналізувавши стратегії читання автентичних текстів в процесі навчання майбутніх учителів німецької мови можна зробити висновок, що названі стратегії не можуть функціонувати самі по собі. Вони взаємопов'язані та взаємообумовлені в процесі читання. Звичайно деякі з них переносяться спонтанно з особистого життєвого та читацького резерву студента. Однак, щоб «зафіксувати» ці стратегії в досвіді студентів, надати їм стійкий характер для подальшого використання в реальній комунікації, необхідно актуалізувати їх в свідомості студентів і сформулювати готовність до використання в реальному житті. Подальшого розгляду набуде розробка спеціального комплексу завдань для навчання майбутніх учителів читання німецькомовних текстів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гальперин П. Я. Психология мышления и учение о поэтапном формировании умственных действий / П. Я. Гальперин // Исследования мышления в современной психологии. – М., Воронеж : МОДЭК, 1998. – 480 с.
2. Гизерская Е. К. Коммуникативный подход при обучении чтению взрослых: (Базовый курс немецкого языка, курсовая система) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Елена Константиновна Гизерская. – М., 2000. – 162 с.
3. Олійник Т. О. Зміст стратегічної компетенції в оволодінні німецькою мовою учнів загальноосвітніх шкіл / Т. О. Олійник // Вісник КНЛУ. Серія «Педагогіка та психологія». – Вид. Центр КНЛУ, 2002. – Вип. 5. – С. 266–272.
4. Thompson J. Memory in Language Learning / J. Thompson // Learner Strategies in Language Learning / A. Wenden & J. Rubin (Eds.). – Englewood Cliffs, NJ : Prentice-Hall, 1987. – P. 43–56.
5. O'Malley J. M. Learning Strategies in Second Language Acquisition / J. M. O'Malley, A. U. Chamot. – New York : Cambridge University Press, 1990. – 317 p.